

GT1: ASPECTES PSICOSOCIALS I ÈTICS

Document de síntesi

Membres del grup

Lluís Albaigès, Néstor Aparicio, Teresa Aragonès, Anna Arjona, Soledad Bermann, Ester Boixadera, Ignasi Bros, Esther Declara, Marina Fàbrega, Jose Fernandez, Myriam García, Belén Garzón, Teresa Morandi, Teresa Rossell i Ana María Sanz.

Coordinació: Albert Mariné i Laia Rosich

Introducció

Es tradició en la organització dels Congressos de la FCCSM que els diferents grups de treball elaborin un marc de idees al voltant de la temàtica escollida, i organitzin les taules de debat i els tallers. La metodologia implica un procés participatiu i interdisciplinari amb reunions periòdiques on s'aporten diferents visions i opinions. Hi ha dos coordinadors, que a més elaboren les actes i la tramesa d'informacions.

Les condicions derivades de la pandèmia i les mesures de confinament i distanciament físic han imposat en l'organització d'aquest Congrés canvis importants als que ens hem hagut d'acomodar. En aquest grup, l'experiència de les nou reunions telemàtiques mantingudes entre professionals de diferents disciplines, algunes de les quals sense coneixença prèvia entre elles, ha resultat complexa. Hem viscut en carn pròpia, de manera abrupta i forçada la immersió en la comunicació telemàtica, com ha passat en una part important de la societat, provocant cansament i certa distància emocional. Així mateix,

hem reconegut l'estalvi de temps que suposa i hem tractat d'evitar la dispersió i a respectar els torns de paraula, incorporant les diferents aportacions. En definitiva, hem anat creant amb totes les limitacions esmentades, un clima de treball que ha propiciat la participació i la creativitat.

Qüestions tractades

El grup de treball es va plantejar des d'un primer moment reflexionar sobre els llums i les ombres de la societat digital, els riscos i les estratègies per minimitzar-los, promocionant la utilització de les eines tècniques en benefici del benestar de les persones i les comunitats. Aquests beneficis han quedat palesos en la pandèmia durant la qual, i amb moltes limitacions, s'ha contrarestat l'aïllament i propiciat el contacte amb l'escola i els dispositius sanitaris. La pròpia organització del congrés no hagués estat possible sense la comunicació per via digital. En definitiva es tractava de pensar en l'abast d'aquesta quarta revolució industrial amb el canvi cultural i psíquic que l'acompanya, i no deixar-nos arrossegat per la fascinació que produeix "allò tecnològic".

La reflexió crítica partia de la pròpia experiència com a ciutadans i com a professionals de l'atenció a la salut mental complementada amb la lectura de diverses publicacions. Des d'un primer moment vam compartir l'existència d'una amplíssima corrent de pensament crític respecte la utilització voraç de la digitalització per interessos acaparadors de poder. Aquesta visió crítica es dirigeix a l'ús massiu de les xarxes socials, a l'aplicació esbiaixada dels algorismes, i a la pèrdua de la intimitat i la confidencialitat de les pròpies dades personals.

Davant d'aquests riscos és necessari disposar d'un marc ètic sòlid, que posi per davant les qüestions humanes front els interessos de les grans corporacions digitals i la manipulació política. Partint d'aquest marc ètic que prioritza a les persones, trobem diverses propostes- que tracten de redreçar la situació- començant per professionals vinculats al món tecnològic o a la filosofia, i que han pres consciència dels seus perills però plantegen un rebuig total com Jaron Lanier o també filòsofs com Byung Chul Han.

En una línia no de rebuig, sinó d'interès que crea pensament sobre el tema, trobem autors com Andrew Keen i Tristan Harris, que proposen un major control i una vinculació a allò públic, fent confiança als joves com a nadius

digitals. I, també altres autors amb diferents maneres d'abordar el tema, en la nostra proximitat, que exploren els efectes i els símptomes en allò singular i allò comunitari, tals com la Ingrid Guardiola, la Remedios Zafra i els dos ponents que participaran a la Taula de Debat: en Jordi Grané i en Gustavo Dessal.

A continuació aportem un resum sintètic dels temes tractats en les diverses trobades.

1. L'adolescència

Ens ha pre-ocupat molt el malestar emocional que ha provocat la pandèmia especialment en l'adolescència, condicionant la seva socialització. La majoria de joves fa temps que viuen immersos en les pantalles i això s'ha incrementat durant la pandèmia. Caldrà pensar maneres de prevenir els efectes negatius en termes d'ús compulsiu, assetjament, mimetisme acrític, disminució d'hores de son i falta de concentració.

2. Teletreball i assistència telemàtica

- La implantació del teletreball ha estat fulgurant durant la pandèmia i caldrà acabar de comprovar el grau d'utilització futura, que segurament en moltes professions combinarà treball i atenció virtual amb presencialitat.
- Caldrà estar molt alerta als processos psicosocials lligats al teletreball com la sobreexplotació, l'aïllament i la dificultat de conciliació especialment per les dones i homes amb càrregues familiars. La manca de límits, la sensació de soledat, el possible impacte en la pèrdua de creativitat i espontaneïtat dins els equips de treball són riscos ben identificats.
- La necessitat de distanciament físic viscut durant la pandèmia, que ha tingut com a conseqüència un distanciament social, ha plantejat un seguit de problemes i dificultats, que les tecnologies digitals han ajudat a gestionar. A partir d'ara serà necessària una adaptació curosa per part dels professionals sanitaris a les diferents formes de tele atenció, tenint en compte les seves potencialitats i també les seves limitacions.
- Existeixen dificultats específiques en determinats col·lectius com els adolescents amb qui la comunicació terapèutica per via telemàtica pot

resultar problemàtica, possiblement per la sensació de vulneració de la intimitat que pot comportar.

- El canvi a l'atenció telefònica, telemàtica o sistemes mixtes, té conseqüències pel que fa a la despersonalització de la relació i la dificultat per mantenir el vincle terapèutic.
- Per altra banda s'han aportat experiències exitoses de suport de caire extern per a equips (informació, atenció, supervisió) en determinades situacions de crisi i en el seguiment de pacients crònics.

3. Consum

- La compra per via telemàtica a través de les grans plataformes pot estimular un estil de consum compulsiu i sobre tot, té un seriós impacte en les ciutats en afectar el teixit comercial i la vinculació social que suposa.

4. Cura i mesura dels usos de la tecnologia

- Com s'ha dit més amunt, la reflexió i el posicionament ètic ha aparegut de forma explícita en moltes intervencions del grup com la millor manera de fer front als riscos que té la societat digital com són: la utilització perversa de la psicologia social per part de les corporacions digitals per estimular l'ús compulsiu de les xarxes socials i el control social que fa possible la gestió massiva de dades digitals, i que cal situar dins de cada context cultural i polític.
- A nivell social la utilització massiva de les xarxes socials digitals té un potencial de exacerbació dels antagonismes i enfrontaments entre les persones i els grups, clarament disruptiu. Facilita que cada grup social en la seva bombolla es retro alimenti i obturi l'entrada d'altres opinions.
- L'impacte de les xarxes socials i la facilitat d'accés a tot tipus de pàgines d'oci i contactes és important en les relacions familiars, de parella i la sexualitat.

5. Competència digital

- La bretxa digital és un problema important per la dificultat d'accés i ha quedat palès durant la pandèmia. Aquesta bretxa per territori, nivell socio-cultural i edat caldrà abordar-la amb mesures que facilitin l'accés

als mitjans tècnics i una pedagogia lligada al bon ús d'internet i les xarxes socials.

- La competència digital és un factor complex ja que comporta l'adquisició de diferents habilitats vinculades al maneig de la informació, la comunicació i col·laboració, creació de contingut digital, control sobre la pròpia seguretat en entorns digitals i la resolució de problemes. El desenvolupament de les competències comporta diferents nivells d'experiència, que van acompanyats d'un desplegament de mitjans i un context facilitador.
- L'actualitat viscuda arrel de la situació derivada de l'emergència sanitària per la COVID-19 ha dificultat realitzar una aproximació als sistemes telemàtics que segueixi indicacions d'experts. Ha estat un canvi dràstic per a moltes persones Si aquesta situació s'hagués anat introduint progressivament, hagués resultat menys estressant.
- Les tecnologies ofereix moltes possibilitats, però la falta de transparència d'aquesta en moltes ocasions, unida a una manca de coneixements dels usuaris, porta a aquestes persones a trobar-se en una situació de vulnerabilitat. Al treballar en entorns digitals, la transferència de dades és inevitable, ja que es realitza de forma automàtica per establir les connexions, i és difícil saber com es realitza, per quins mitjans es traslladen, qui les rep, com es protegeixen i la manca de facilitats en obtenir informació per part dels fabricants, fa que l'experiència sigui encara més complicada.
- Existeixen però xarxes d'usuaris que treballen de forma ètica i transparent, que confien en la tecnologia com un element comunitari, que es creada per les persones i s'orienta a resoldre necessitats de les persones. Amb una gestió conjunta, oberta i enfocada a la ciutadania. Xarxes que creuen en la sobirania tecnològica, fent servir llicències obertes (tant per hardware com ser software), entorns de treball democràtics i sovint, vinculades a l'economia social i col·laborativa. L'ús de la tecnologia lliure està cada cop més propera a la ciutadania, fent sistemes de fàcil ús, actualitzats i segurs. Com a ciutadans, professionals o consumidors, cal que coneguem l'existència d'aquestes alternatives i en reclamem l'ús per tal que les administracions inverteixen esforços i recursos en ajudar a créixer els sistemes oberts, no deixant les dades i les necessitats de les persones en mans de les grans empreses.

Bibliografia citada:

- **Chul Han, Byung:** *“En el enjambre”*. Editorial Herder 2016.
- **Dessal, Gustavo:** *Inconsciente 3.0*. Lo que hacemos con las tecnologías y lo que las tecnologías hacen con nosotros. Xoroi Ediciones, 2019.
- **Grané, Jordi:** *¿Jaque mate digital a la humanidad? Educar humanos y resiliar en la era de la inteligencia artificial (2021)*. DEDiCA. REVISTA DE EDUCAÇÃO E HUMANIDADES, N.º 18, 2021, 1-24. ISSN: 2182-018X. DOI: <http://doi.org/10.30827/dreh.v0i18.21000>.
- **Guardiola, Ingrid:** *L'ull i la navalla; un assaig sobre el món com a interfície*. Arcàdia, 2018
- **Harris, Tristan:** *Center for Human technology* <https://www.humanetech.com/>
- **Keen, Andrew:** *How to fix the future*. Editorial Grove Press. 2018
- **Lanier, Jaron:** *Diez razones para borrar tus redes sociales de inmediato*. Editorial Debate 2020.
- **Zafra, Remedios:** *El entusiasmo. Precariedad y Trabajo creativo en la era digital*. Ed. Anagram, 2019